

dolok. Aki mellel végig csillagomnak nevezi az őt boldogtalanná tevő hentest.

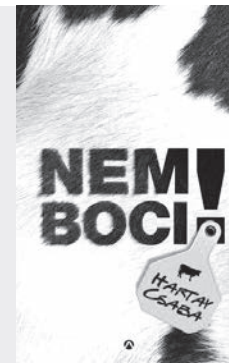
Bíró Zsófia könyvében azok a női hangok versengenek a megszólalás jogáért, akik aktív és cselekvő „macsók” mellett teljesített szolgálataik jogán fogtak írásba. Eltanultak egy szókinccset, és méltatlankodtak valamennyit e szókinccs furcsaságán, esetlenségén, illetve azon a hiedelemrendszeren, melyet e szókinccs látni enged. És ennyi. Cseleik maximuma is ennyi: „Néha föllázadok, és kicselezem az én csillagomat: bemegyek délután az étterembe, hogy ne kelljen egyedül, otthon várnom rá. Illedelmesen köszönök, és bemutatkozom az új kisszakácsoknak, röviden és lényegre törően, hogy ne zavarjam meg őket a munkában, és Horvai úr se találjon kivetnivalót a viselkedésemben: »Jó napot, urak, én vagyok a séf nője!»” (111) És ez a könyv ennyi is: a séf nőjének a könyve.

Már csak azért is, mert számomra a főzés a színes szilikonformákról, ecsetekről, szűrőkanalakról, tapadásmentes gyúrólapokról és kerámiaedényekről szól. Nem az éles és pontosan vágó késekről, az életbevágóan komoly felszerelésekről. A könyv nyelvén szólva: az isler-paradigmába tartozom. Vagy hogy a korábban megidézett Z generációval kapcsolatos sztereotípiákra utaljak: a „csináldmagadosokhoz”, az amatőr kézművesekhez, akik egész egyszerűen csak szeretnék maguk csinálni. Nem nézni és várni. Ha már az étvágyat legtöbbször amúgyis elrontja, jó tettvágyat kívánok a könyvhöz!

Hartay Csaba

Nem boci!

Athenaeum Kiadó
Budapest, 2015

Koncz Tamás

MAGYAR TARKA

„Az sem érdekel, ha nem tanulsz! Mész majd traktoristának vagy a tehenészetbe!” Sokan hallották kamaszkorukban a fenyegetést, és az ajtócsapkodás után beálló csendben egy pillanatra tényleg felrémlt a sötét, tehenganajos jövő. Szembenéztünk tíz évvel későbbi meggyötört, lapátot markoló önmagunkkal, hogy aztán elhesseggessük a képet: majd lesz valahogy, de biztos nem így.

Arról ritkán szólt a szülői intelm, hogy a kétkezi munkát lehet becsülettel is végezni – még ritkábban az urbánus témákra érzékeny kortárs irodalom, elvégre ki olvas ma termelési regényt, szociográfiát. Így már a kezdetek kezdetén elfeledkeztünk a forrásról: tudjuk, hogy a házunkat valaki építette, és a biotey sem magától nő a boltok polcain, a mögötte álló teljesítményről viszont szó sem esik. Egy-egy dokumentumfilm – például Kiss Dénes *Másik Magyarországa* – emlékeztet a vidék gondjaira, a híradóban hallani, hogy az eső elverte a termést, de a gazdák mindig csak panaszkodnak, a többség kapcsol is tovább.

Ebben az érdektelen közegben ránézésre is provokatívan hat a *Nem boci!* A tehénszőrmintás és tapintású borítón citromsárgán villan a flepni – rajta fülszám helyett a szerző neve, aki így válik szövegtermelővé és egyben termékké. Bár költőként lett ismertté, Hartay Csaba ezúttal ismét prózával jelentkezett. Előző novellafüzére, a *Lerepül a hülye fejetek* a szarvasi kamaszkor bandázásairól, nagy berúgásairól szólt, új kötetében

pedig kendőzetlenül mutatja be az agráriumban élők, dolgozók mindennapjait.

Mint szarvasi gazda, Hartay a frontvonalból közvetít, leírása pedig nem bukolikus idill, sem *Osztályrészem*-típusú szépítő visszatekintés. A *Nem boci!* helyett egy istállószagú, borostás, hajnali keléstől káromkodó-hunyorgó életforma összegzése, és öntudatos kiáltvány. Már a cím is arra utal, hogy nekünk, (városi) laikusoknak fogalmunk sincs a tehen mibenlétéről, ami lehet borjú, üsző, magyar tarka, de semmiképp sem boci, ahogy gügyögve nevezzük, ha a vonatablakból látunk egyet.

Hartay Csaba nyitányként oldalakon keresztül ostorozza a buta, esetleg lenézőnek érzett kérdéseket, melyeket egy tehenészettel kapcsolatban bárki feltehet. Indulata mögött ott rejlik a gazda, sőt az elfelejtett vidék sértettsége: belőlünk éltek, és ennyit sem tudtok. A *Nem boci!* szerencsére gyorsan túllép a kezdeti, kissé túlzó morgolódáson, és rövid, pontos skiccekben vázolja fel egy tehenészet, illetve a környező falvak portréit. Ezek pedig filmben illőek: feltűnik a szabadságokkal seftelő takarmányos, a levakarhatatlan üzletkötő, az öreg tehenész, aki egy élethen át elboldogult a „hogyishíjják-minekhíjják” szófordulattal, vagy a szunyáló naplopó, aki álmából felkeltve is állítja, éppen dolgozik.

Kár, hogy ezt a filmet a vidéki Magyarországról még senki sem rendezte meg. A témát más-más megközelítésből érintő *Üvegtigris* és *Sátántangó* is torz, túl sekélyes vagy túl allegorikus képet mutat róla. Pedig ez a kukoricaföldekkkel, szántókkal körülölelt világ valódi – és szép, még ha koszos is, ha sör- és gépolajsza van is, mint a verandára akasztott overallnak.

Hartay Csaba szeretettel, odafigyeléssel ír a gazdaélet apró részleteiről. Bár ki nem mondaná, hogy ez jó munka, sőt életre szóló hivatás lehet, képei az esőt váró határról, a csikorgó téli napfelkeltéről, a csöfadtan zörgő kukoricaszárakról érzetik: nem tud szabadulni a földtől. Monomániásan gondolkodik a napi feladatokon, mindig más hangnemben tér vissza ugyanahhoz a témához. A traktorokról írt szerelmes óda már-már az *Énekek énekét* idézi meg erős képeivel: „Traktor, te nagy dög, te elefánt. Te gázolaj zabáló bunkó, böhöm böszmeség [...] Ahogy torlódnak lassúságod farvizén ugrásra kész autók [...] Traktor, te többeltű. Sárba való vagy” (48). Másutt a téli és nyári silót járja körül, és mindig talál új, változó részletet az egyhangúságban.

Ebből a rögzítési perspektívából ismerjük meg a gazdaságot vezető család múltját és jelenét. Az elbeszélő párbeszéd formában hol ma-ga idézi fel a dolgozókkal, beszállítókkal folytatott apró játszmákat,

hol egy helyi karakter bőrébe bújva figyelni saját magát, a telepen betöltött szerepét, és veti össze ezt a szerepet minduntalan apja emlékezetével, örökségével. Elég jó főnök vagyok, elég határozott, de azért méltányos is? Kézben tudom tartani az egészet, képes leszek a helyére lépni, megfelelni neki? – sorjáznak a néha elharapott, más szájába adott, de a mélyben nagyon is lüktető kérdések.

A *Nem boci!* történetvezetését, hangulatát így befolyásolja holtában is az etalonnak számító, szigorú apafigura, aki évtizedeken keresztül irányította a telepet. A kötet drámai novellái is hozzá köthetőek: a *Költészetből nem lehet megélni* monológja például úgy szól a staféta átadásáról, hogy ordít belőle az apa és fiú közötti űr, a megértés hiánya. A szeretet gesztusai durva parancsszavakká, vádaskodássá torzulnak ebben a légüres térben. „Na. Mutatom. Ezek itt a takarmányozási lapok. Ide kell beírni. Itt, hogy mennyi tehen károsult el [...] Oda írjad. Jó. Csináld, jöjj rá magadtól. Sosem tanulod meg. Nem tudsz majd semmit, és akkor mindenki hülyének fog nézni. [...] Nem segíték többet, jöjj rá magad! És ne hisztizz, mint egy hülye picca, mert odamegyek, és felrúglak. Komolyan mondom” (63). Így zajlik az oktatás a gazdasági irodában, és nincs benne köszönet, csak keserű tapasztalat.

Az elmérgesedett viszonynál csak az a rosszabb, amikor már nem lehet jóvá tenni: szívszorító, de elkésett kísérlet az *Én tudtam, hogy nem halt meg*, amikor a tehenészetbe már a túlvilágról téved vissza az apa, és pőfékelve munkához lát, mint életében. Hogyan lehet – és egyáltalán kell-e – mondani neki, hogy már nem itt a helye, hogy nem lehet kö-zöttünk? Meddig marad még, mikor veszítem el újra? Aki álmodott már halott szeretteivel, s mintha látta volna őket egy villanásra feltűnni az utcai forgatagban, az érteni, érezni fogja Hartay sorait.

Szinte megkönnyebbülést jelent, amikor újra a telepi figurákkal találkozhatunk. Pálinkagőzös, pletykás vagy éppen hallgatag melósok térnek be a titkárságra, hogy előadják kérésüket, és nem könnyű velük zöldágra vergődni.

Hartay Csaba mindvégig életszerű pongyolással fogalmaz, döcögő, roncsolt mondatai groteszk humorral adják vissza a silókban, a fejőrészlegen elhangzó párbeszédet. „Nem jó a fűjós traktor. Hát a fűjós, amivel befűjjuk a bálákat alájuk. Nem nálam romlott el, hanem a Marcinál, ő használta előttem. De ő is mondta, hogy ez már régebben is szarakodott, nem csak nála, Gyulánál is voltak már hibák, de ő meg, ugye, közben felmondott” – magyarázkodik gyanúsán a traktorvezető (136). A fejősnek is megvan a maga sziklaszilárd véleménye

a vezetőségről. „Minden főnök egy fasz. Hiába akar jópofizni, meg barátkozni. Jó, a mi főnökünk aránylag rendes. Ha kérek tőle ezt-azt, üres zsákot, raklapot, kis vasat, ilyesmit, akkor ad. De amúgy egy rohadék. Ül az irodában, irkálgat-firkálgat, mi meg meggebedünk a tehének között, vagy a földeken” – hallatszík a félhangos morgolódás az öltözőben, a gépi kávé és egy szál ukrán cigi között (179).

Mindenki ismeri ezt a szöveget, mégsem lenne szabad elmenni mellette. Hány munkahelyen hangzik el ez napról napra, és hányan élnek így: hajnalban bekarikázni vagy bevolánozni a „dolgozóba”, lehúzni egy tizenkét órás műszakot, hogy holnap se legyen másként, az életre szóló keserű szájízen pedig nem segít a reggeli mókamiki műsorvezető, az olajozásként lenyomott féldekás cseresznye sem.

A *Nem boci!* talán legnagyobb erénye, hogy emléket állít ezeknek a kipufogófüstben, hajnali ébredésekben elmálló életeknek. Másként ki gondolna Mari nénire, aki évtizedeken át gubbasztott a portásfülkében, lábosából folyamatosan eszegetve? Vagy a tökig olajos szakira, aki évszám ki sem jön garázsából, és még karácsony este is szerelget valamit? A sötét képű Janira, aki langyos sörön és kenyéren élt, amíg élt – romos házát már benőtte a gaz.

Hartay Csaba gondol rájuk, és beszél helyettük, az ő hangjukon. Igaz, néha csúfokodik velük: a könyv utolsó oldalai már inkább tűnnek a munkásoktól gyűjtött bakileltárnak, mint egy novellafüzér szerves részének. Ezek a *Nem boci!* számomra leginkább megkérdőjelezhető írásai. Talán megmosolyogtató, ha valaki helytelenül fogalmaz vagy használ idegen szavakat, de mindezt feljegyezni, sőt kommentálni az írástudó árulásának tűnik. Továbbá a könyv összehatásán ront, ha az erős szövegeket egy innen-onnan összedobált „tücsök és bogár” rovat követi.

Változó minőségűek Földi Andreának a novellákat kísérő grafikai is: vannak ugyan jól eltalált részletek (keményen összeszorított, cigi morzsoló száj, romos tanya), máskor viszont a rajzok túl sokat akarnak elmondani a választott témáról – túl édeskés stílusban.

A kötetet szerencsére végül helyrerántja a fajsúlyosabb záró novella. A *Bedarál az agrárium* kemény számvetés a kettős hivatástudat felőrlő harcáról: nem tudni, az író vagy a gazda kerül-e ki belőle győztesen. Hartay mintha az előbbinek szurkolna, de középut nincs, valamelyik szerep kisajátítja majd viselőjét. „Beszippant majd téged is. Hiába vedred itt magad, hogy te más beállítású vagy [...] neked itt az irodalom, ami kikapcsol. Meg a hülye blogod. Akkor is beissza magát a bőröd

alá a tehénszag. Megfertőz [...] Felzabál a mezőgazdaság” – mondja magának keserűen az elbeszélő (227), és ebben ott van a rá testált feladattal szembeni lázadás is: nem veszíthetem el magamat, nem veszíthetem el a saját hangomat a daráló fogaskerekeinek zúgásában, ahogy apámmal történt. Bár az összegzés pesszimista, jócskán túlzó is: Hartay Csaba mesélőkedve nyolc kötet után is megmaradt, a *Nem boci!* alapján pedig egyáltalán nem tűnik elveszettnek.

Krzysztof Varga

Mangalicacsárdás

Fordította Pálfalvi Lajos

Európa Könyvkiadó
Budapest, 2015

Seres Nikoletta

ISMERŐS ÉTEL, IDEGEN ÍZ

Krzysztof Varga *Mangalicacsárdás* című kötetét a kezemben tartva az az érzésem, hogy ez már egy sokat olvasott könyv: a borító kissé kopottas széleivel azt a hatást kelti, hogy nem egy friss kiadvánnyal van dolgom, holott a címlapon az évszám egyértelmű. Az olvasás után ébredek rá a borítótervező, Baranyai B. András leleményére: a téma az, amely kissé kopottas; az ábrázolt világ az, melyet már sokan olvastak és megírtak, köztük félig lengyel, félig magyar származású szerzőnkkel. Varga *Turulpörkölt* című könyvében kezdte el Magyarország és a magyar identitás feltérképezését, ám míg korábbi kötetben Budapest a főszerep, addig a *Mangalicacsárdás*ban a vidék, főként az Alföld kerül a középpontba.